

มุมห้องเรียน

Take a Peek at a Classroom Corner

อัญมณี บุญเชื้อ

การจัดมุมประสบการณ์ตามแนวทฤษฎีปัญญาสำหรับเด็กวัยอนุบาล The Organization of Learning experience corners based on Multiple Intelligence Theory for Preschoolers

การจัดมุมประสบการณ์ คือ การจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาให้พร้อมหลากหลายและเอื้อต่อการเรียนรู้ที่แตกต่างของเด็ก มุ่งให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านการรับประสบการณ์ตรงจากการเล่นหรือทำงานด้วยตนเองและทำงานร่วมกับเพื่อน มุมประสบการณ์จึงนับเป็นแหล่งสำหรับการเรียนรู้ที่ทำให้เด็กได้รับทั้งความรู้และได้ฝึกปฏิบัติจนเกิดเป็นประสบการณ์ นำไปสู่การเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เกิดกระบวนการทำงานและการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นทั้งกับเพื่อนและครู หรือแม้แต่กับอุปกรณ์

การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้เป็นวิธีการที่จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองทั้งการพัฒนาการใช้ร่างกาย การพัฒนาอารมณ์และสังคมในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการพัฒนาปัญญาจากการได้ขบคิดแก้ปัญหาจากคุณสมบัติของวัตถุ การพัฒนาเด็กควรเน้นเด็กเป็นสำคัญ ครูควรให้เด็กได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพด้วยตัวของเด็กเอง โดยคำนึงถึงหลักสำคัญ คือ การให้เด็กได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง มีการบูรณาการกับเรื่องรอบตัวอย่างเป็นองค์รวม และเด็กสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ได้จริง

หลักการจัดมุมประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาล

หลักการจัดมุมประสบการณ์หรือการจัดแหล่งเรียนรู้โดยทั่วไปมีได้ในหลายลักษณะและต่างมุมมอง หลักการหนึ่งของการจัดมุมประสบการณ์ตามแนวทางของโครงการสเปกตรัม (Project Spectrum) ภายใต้ทฤษฎีพหุปัญญาของ Howard Gardner (Gardner, 1999) ซึ่งเชื่อว่า ธรรมชาติของเด็กเล็กนั้น เด็กมักจะเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ด้วยวิธีการสืบค้นและสำรวจสิ่งรอบตัวเขาผ่านการเล่น ในการเล่นของเด็กจะมีลักษณะของการเรียนรู้ผ่านการ

แก้ปัญหาด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง การเรียนรู้ของเด็กไม่ใช่เป็นเพียงการรับรู้ในสมอง เพราะสมองไม่ได้เป็นแต่เพียงอวัยวะในร่างกายที่ทำงานอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่สมองอยู่ในร่างกาย และร่างกายอยู่ในสังคมที่มีวัฒนธรรม ดังนั้นสมองจะสามารถทำงานอย่างไรขึ้นกับบริบทของวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและการเลี้ยงดูที่เด็กแต่ละคนได้รับ จึงส่งผลต่อการเรียนรู้และเกิดเป็นปัญหาที่แตกต่างกันของเด็ก และความสามารถทางปัญญที่แตกต่างนี้จะส่งผลต่อการมองโลกของเด็ก เกิดประสบการณ์ที่ตกผลึก (crystallizing experience) และสุดท้ายนำไปสู่การทำให้เด็กแต่ละคนได้ค้นพบตัวเอง เด็กจึงต้องการใช้พื้นที่ เวลาและสื่อ ทรัพยากรที่หลากหลายเพื่อสำรวจ ทดลอง ค้นหาให้พบทั้งในรูปแบบของการเล่นคนเดียว เรียนรู้กับกลุ่มเล็ก และกลุ่มใหญ่ หน้าที่ของครูจึงควรต้องจัดสถานที่และสภาพแวดล้อมที่เด็กสามารถฝึกฝนทำซ้ำจนเกิดทักษะและพัฒนาความเข้าใจ

การจัดมุมประสบการณ์ตามแนวทฤษฎีปัญญสามารถออกแบบให้เด็กได้มีโอกาสในการสำรวจสิ่งต่างๆ ใน 8 ด้านตามปัญญาแต่ละด้าน การได้หยิบจับวัสดุจริงจะนำไปสู่ความสามารถในการสื่อความเข้าใจ ซึ่งเด็กจะทำได้ดีกว่าการให้เด็กสื่อความเข้าใจจากการเขียน หรือเด็กบางคนอาจไม่มีสีหรือไม้บล็อกที่บ้าน การได้เล่นกับวัสดุเหล่านี้ที่โรงเรียนจะช่วยนำไปสู่การค้นพบการเรียนรู้ใหม่ๆ ซึ่งจะนำไปสู่ความสงสัยใคร่รู้ และอาจนำไปสู่การค้นพบความสามารถในการใช้ปัญญาที่ซ่อนอยู่ Hoerr (2000) กล่าวถึงหลักสำคัญของการจัดสิ่งแวดล้อมสำหรับการเรียนรู้เด็กตามแนวทฤษฎีปัญญที่นำไปสู่การเกิดความเชี่ยวชาญ คือ การเกิดเป็นผู้ชำนาญในเรื่องที่เรียนรู้ จนสามารถเป็นแม่แบบหรือสอนผู้อื่นได้ต่อไป หลักสำคัญในการจัดมุมประสบการณ์มีดังนี้

1. **การคำนึงถึงวัฒนธรรมของเด็ก** โดยจัดแหล่งเรียนรู้ให้มีความหลากหลาย และจัดตามบริบทของวัฒนธรรมของภูมิหลังของเด็ก
2. **การให้เด็กได้ปฏิบัติจริง** โดยการให้เด็กค้นพบตนเองจากการปฏิบัติจริงในแหล่งเรียนรู้ ที่ควรมีงานที่เน้นทักษะใดทักษะหนึ่ง หรือความสามารถใดความสามารถหนึ่งที่จะนำไปสู่การทำให้เด็กได้สื่อความคิดและการแสดงออกทางพฤติกรรมด้วยตนเองและร่วมกับผู้อื่น
3. **การเรียนรู้ผ่านการเล่น** เด็กมีธรรมชาติการเรียนรู้ผ่านการสืบค้นและสำรวจสิ่งรอบตัวเขาด้วยวิธีการเล่นจากสิ่งรอบตัว เวลาเด็กเล่นเด็กต้องมีการใช้พื้นที่ เวลาและสื่อ ทรัพยากรที่หลากหลายเพื่อสำรวจ ทดลอง ค้นหาให้พบ สิ่งแวดล้อมที่พร้อมจึงนับเป็นสิ่งสำคัญที่จะเอื้อต่อการเรียนรู้สำหรับเด็ก
4. **การทำซ้ำ** การทำซ้ำมีผลต่อการเกิดการเรียนรู้ มุมมอง ทศนคติต่อสิ่งที่เรียนรู้แตกต่างกันในแต่ละครั้ง เกิดการรวบรวมทักษะและความเข้าใจใหม่เข้าด้วยกัน

5. การจัดเวลาในการเรียนรู้ เด็กต้องการเวลาเพื่อประมวลผลสิ่งที่สมองสะสมประสบการณ์ไว้ และต้องการไตร่ตรอง ดังนั้นจึงควรมีการจัดเวลาให้เด็กได้เล่น หรือแม้แต่การให้เวลาเด็กที่จะอยู่เฉยๆ เพื่อมองดูคนอื่นๆ เด็กต้องการเวลาพัก และคิดตามลำพัง จึงควรเตรียมสถานที่สงบสำหรับเด็กด้วย

6. การเรียนรู้ผ่านการแก้ปัญหา คือ การให้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การให้เด็กหัดแก้ปัญหาจากการใช้ปัญญาแบบต่างๆ ด้วยตนเองตามความแตกต่างของวัฒนธรรมและชุมชน

ปัจจัยที่ควรคำนึงถึงจากการจัดมุมประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

การศึกษาวรรณกรรมต่างๆ พบกับข้อค้นพบจากการทำวิจัย “การพัฒนาการจัดและการใช้แหล่งเรียนรู้พื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวพหุปัญญาสำหรับเด็กอนุบาล” และงานวิจัย “การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษาผ่านกระบวนการประสานพลังบ้าน โรงเรียน ชุมชน ตามแนวของ Epstein” สามารถประมวลสรุปสิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการจัดมุมประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย ได้ดังนี้

1. วัยของเด็ก

การจัดมุมประสบการณ์สำหรับเด็กอนุบาลควรคำนึงถึงวัยของเด็กที่แตกต่างกัน เช่น เด็กวัยอนุบาลและเด็กวัยเตาะแตะควรมีการจัดมุมประสบการณ์ให้เด็กที่แตกต่างกัน ถ้าเป็นเด็กอนุบาลควรมีมุมให้เด็กได้สำรวจ ทดลองด้วยตนเองและร่วมกับเพื่อนอย่างหลากหลาย เช่น มุมบ้าน มุมน้ำ มุมศิลปะ มุมที่เด็กใช้กล่อมเนื้อใหญ่ มุมประดิษฐ์ มุมบล็อก มุมวิทยาศาสตร์ มุมคณิตศาสตร์ เป็นต้น ในขณะที่การจัดมุมประสบการณ์สำหรับเด็กวัยเตาะแตะหรือเด็กในช่วงวัยเตรียมอนุบาลเป็นช่วงวัยของการรับรู้ผ่านทางร่างกายเป็นสำคัญ เพราะเป็นช่วงของการพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่เป็นหลัก เช่น การทรงตัว และเด็กยังสนใจที่จะสำรวจโลกกว้างด้วยตนเองและรู้สึกตื่นตาตื่นใจกับสิ่งต่างๆ รอบตัวมากกว่าการเล่นและสำรวจสิ่งต่างๆ ร่วมกับเพื่อน เด็กจึงยังไม่ค่อยสนใจที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนวัยเดียวกัน การจัดมุมประสบการณ์สำหรับเด็กวัยนี้จึงควรมีลักษณะการจัดห้องที่让孩子สามารถเคลื่อนย้ายไปเล่นตามแต่ละมุมได้ มุมต่างๆ เช่น มุมพัฒนากลไกการใช้ร่างกาย มุมนั่งทำงานศิลปะกับโต๊ะเพื่อฝึกการนั่งเก้าอี้ มุมใช้ประสาทสัมผัสในการรับรู้ที่หลากหลาย มุมหนังสือ หรือพื้นที่กว้างเพื่อให้เด็กได้มีพื้นที่สำหรับการฝึกการเคลื่อนไหวและได้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับเพื่อน

2. ความสอดคล้องกับวิถีชีวิตปกติประจำวันของเด็ก

การจัดแหล่งเรียนรู้หรือมุมประสบการณ์สำหรับเด็กควรจัดให้มุมประสบการณ์มีลักษณะที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตปกติประจำวัน ด้วยการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ และมีบรรยากาศตามทรัพยากรทางสังคม คือ ประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ เพื่อเป็นเสมือนสะพานเชื่อมการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างเด็ก คนในครอบครัวหรือคนในชุมชน การจัดสิ่งแวดล้อมจึงไม่จำเป็นจะต้องไปซื้อของเพื่อนำมาใช้ในการเรียนรู้แต่สามารถใช้ของ เครื่องใช้ที่มีอยู่ เพราะประเด็นสำคัญคือการทำให้เด็กไม่รู้สึกละเลย เด็กควรรู้สึกว่าจะสามารถเข้าไปจัดกระทำได้และรู้สึกว่าจะสามารถเข้าไปเกี่ยวพันได้ทันที

3. การออกแบบห้องเรียน

การเริ่มจัดมุมประสบการณ์จะต้องมีการวางแผนเพื่อออกแบบห้องเรียน และควรมีพื้นที่ให้เด็กได้นั่งทำงาน มีที่สำหรับแสดงผลงาน และมีชั้นสำหรับเก็บของ และควรระบุสีหรือรหัสเพื่อให้เด็กสามารถระบุได้ว่ามุมนี้คือมุมอะไรและสามารถเชื่อมโยงวัสดุกับประเภทของมุมได้ สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการออกแบบห้องมีดังนี้

3.1 การกำหนดตำแหน่งหน้าห้องเรียนไว้สำหรับทำกิจกรรมวงกลม ควรเป็นตำแหน่งที่อยู่ตรงข้ามประตูทางเข้าที่ครูสามารถมองเห็นความเป็นไปของผู้ที่จะเข้ามาในห้องเรียน ด้านหลังของครูควรเป็นฝาที่ติดกระดานขนาดใหญ่ เพื่อใช้สำหรับการเขียนสิ่งที่เรียนและมีบอร์ดติดผลงานเด็กข้างๆ เพื่อใช้เป็นที่สะท้อนการทำงานของเด็ก

3.2 ความเฉพาะและวัตถุประสงค์ของแต่ละมุม การจัดมุมประสบการณ์ควรคำนึงถึงความเฉพาะและวัตถุประสงค์ของแต่ละมุม ซึ่งปัจจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยที่ว่า มุมเล็กๆ จะช่วยส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็ก (Brown, Fox & Brady, 1987) และช่วยให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์กันเงียบๆ ในการเล่นเกมเล็ก (Pollowy, 1980) ในขณะที่เดียวกันถ้ามุมการเรียนรู้ที่อยู่ใกล้กันมีความเกี่ยวเนื่องใกล้เคียงกันจะเกิดการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมุมเกิดขึ้นซึ่งเป็นสิ่งที่น่าส่งเสริม จึงควรจัดให้มุมที่มีของที่เล่นร่วมกันได้ไว้ใกล้กัน เช่น ควรจัดให้มุมวิทยาศาสตร์และมุมศิลปะอยู่ใกล้กันเพื่อสามารถใช้อ่างล้างมือเพื่อใช้สำหรับการทำความสะอาดร่วมกัน และจัดมุมที่ใช้สื่อร่วมกันให้อยู่ใกล้กัน เช่น จัดให้มุมภาษาและมุมหนังสือไว้ใกล้กันเพื่อสามารถใช้สื่อร่วมกัน มุมบทบาทสมมติอยู่ใกล้มุมสร้างเพื่อใช้ประกอบการเล่นร่วมกัน และมุมการเคลื่อนไหวและมุมดนตรีควรอยู่ใกล้กันเพื่อใช้เครื่องเล่นเพลงและเครื่องดนตรีร่วมกัน การจัดมุมยังควรพิจารณาแยกมุมที่เล่นเสียงดังกับมุมเล่นเงียบๆ ให้อยู่ห่างกัน เช่น แยกมุมดนตรีกับมุมหนังสือให้อยู่ห่างกัน และถ้าเป็นไปได้ควรจัดให้สองมุมดังกล่าวให้อยู่ไกลจากมุมอื่นเพื่อไม่ให้เสียงรบกวนมุมอื่นอาจทำได้ด้วยการกั้นเป็นผนังระหว่าง

มุมต่างๆ แต่คอกที่กั้นไม่ควรสูงมาก เพื่อให้เด็กยังสามารถมองออกไปเห็นภาพรวมของสิ่งที่เกิดในห้องได้ นับเป็นการช่วยให้เด็กตัดสินใจได้ว่าจะไปเล่นที่มุมไหนได้บ้างจากแรงบันดาลใจที่ได้เห็นการเล่นของคนอื่น

3.3 การกำหนดขนาดและความหนาแน่นของพื้นที่ ควรมีการกำหนดขนาดของพื้นที่แต่ละมุม โดยคำนึงว่า ในมุมหนึ่งๆ สามารถรับเด็กเข้าไปเล่นได้กี่คน ลักษณะการเล่นเป็นการทำงานเดี่ยว เป็นคู่หรือกลุ่มเล็ก จากงานวิจัยของ Smith & Connolly (1972) พบว่าความหนาแน่นของพื้นที่ต่อเด็กหนึ่งคนมีผลต่อรูปแบบการเล่นของเด็ก ถ้าพื้นที่ในห้องน้อยกว่า 25 ตารางฟุตจะมีผลทำให้เด็กไม่ค่อยใช้กล้ามเนื้อใหญ่ในการเล่น เกิดความก้าวร้าวมากขึ้น และเล่นเป็นกลุ่มน้อยลง การจัดห้องเรียนจึงควรมีการกำหนดพื้นที่ให้ชัดว่า แต่ละพื้นที่ใช้ทำอะไร มีกี่มุม แต่ละมุมอยู่ในตำแหน่งใดบ้าง และควรเป็นสถานที่ที่ส่งเสริมให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับของเล่นวัสดุต่างๆ และคนอื่นๆ รวมทั้งช่วยให้เด็กสามารถเพ่งความสนใจไปที่วัสดุของเล่นในห้องได้

บทสรุป

ครูหลายคนมองข้ามและไม่ให้ความสำคัญกับการจัดมุมประสบการณ์ เพราะยังมีความเชื่อว่าการเรียนรู้ต้องมาจากการที่ครูเป็นผู้มอบให้เป็นหลัก และมองว่าการจัดมุมประสบการณ์เป็นการเพิ่มภาระของการต้องมาจัดมุมหรือคอยเปลี่ยนของเล่นในมุม งานประจำของเด็กในแต่ละวันจึงกลายเป็นการทำแบบฝึกหัดร่วมกันทั้งห้อง แต่ถ้าครูสามารถมองใหม่ได้ว่าการจัดมุมประสบการณ์เปรียบเสมือนเครื่องช่วยครูในการจัดการชั้นเรียนที่สะดวกต่อการควบคุมชั้นเรียน ช่วยลดปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็ก และที่สำคัญเอื้อให้ครูสะดวกในการเข้าถึงและช่วยเหลือการเรียนรู้ของเด็กทั้งแบบรายบุคคลและกลุ่มย่อยที่นำไปสู่การส่งเสริมให้เด็กเป็นผู้ริเริ่มการเรียนรู้และกำกับการเรียนรู้ด้วยตนเองตามหลักการยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ห้องเรียนสำหรับเด็กก็จะกลายเป็นห้องเรียนของการเรียนรู้สำหรับเด็กอย่างแท้จริง และถ้าหากครูสามารถเชื่อมโยงสื่อและสิ่งที่ให้เด็กเรียนกับสิ่งที่มีในชุมชนรอบตัวเด็กได้ รวมทั้งได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองในการช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับเด็ก ย่อมทำให้เด็กเข้าใจสิ่งที่มียู่ หรือที่เป็นอยู่ในชุมชนมากขึ้น การเรียนรู้ก็จะขยายผลไปสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้สำหรับทุกคน

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

อัญมณี บุญซื่อ. (2557) การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษาผ่านกระบวนการประสานพลังบ้าน โรงเรียน ชุมชน ตามแนวของ Epstein. ศูนย์นวัตกรรมการเรียนรู้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

Brown, W. H., Fox, J. J., & Brady, M. (1987). Effects of spatial density on 3-and 4-year-old children's socially directed behavior during free play: An investigation of a setting factor. *Education and Treatment of Children*, 10, 247-258.

Gardner, H. (1999). *The disciplined mind: What all students should understand*. NY: Simon & Schuster Rockefeller Center.

Hoerr, T. R. (2000). *Becoming a multiple intelligence school*. VA: the Association for Supervision and Curriculum Development.

Pollowy, A. M. (1980). Children's play in indoor spaces: Focus on high-rise. In Wilkinson, Paul F.(Ed.), *Innovation in Play Environments*. (pp. 214-224) NY: St. Martin's Press.

Smith, P. K. & Connolly, K. (1972). Pattern of play and social interaction in preschool children. In N. Blurton-Jones (Ed.), *Ethological studies of child behavior*. Cambridge England: Cambridge University Press.

ผู้เขียน

อาจารย์ ดร.อัญมณี บุญซื่อ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร 10330
อีเมล: teacherpinny@gmail.com